

Комунальний вищий навчальний заклад
«Херсонська академія неперервної освіти»
Херсонської обласної ради

ПЕДАГОГІЧНИМ АЛЬМАНАХ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 15

ХЕРСОН

2012

<i>Кормилець Ю.В.</i> Сутність поняття «електронна бібліотека вищого навчального закладу».....	149
<i>Корольова І.І.</i> Формування у студентів вищих педагогічних навчальних закладів естетичного ставлення до навколишньої дійсності як педагогічна умова естетичного виховання у процесі культуротворчої діяльності	156
<i>Кузьменков С.Г.</i> Педагогічний експеримент з перевірки ефективності фундаменталізації підготовки вчителів астрономії.....	161
<i>Левадна Т.В.</i> Порівняльний аналіз способів розв'язування творчих математичних завдань..	169
<i>Літвиць А.В.</i> Формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення англійської мови	178
<i>Лузан Л.О.</i> Види та методи педагогічного експерименту	183
<i>Нестеренко А.А.</i> Педагогічні основи організації профілактичної роботи у професійній діяльності фахівців пожежної безпеки	189
<i>Нестеренко В.В.</i> Умови розвитку творчої активності майбутнього педагога в процесі підготовки до професійної діяльності в системі заочного навчання.....	193
<i>Подліняєва О.О.</i> Теоретико-методологічні проблеми формування інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів історії та суспільствознавства у післядипломній освіті.....	201
<i>Полторак С.Г.</i> Сучасні форми практичного навчання курсантів у вищих військових навчальних закладах.....	209
<i>Судейманов Р.І.</i> Моделювання системи формування дизайнерських компетенцій у майбутніх інженерів-педагогів	216
розділ 4. ТЕОРІЯ ЗМІСТУ, ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИМ ПРОЦЕСОМ.....	221
<i>Маринівська О.Я.</i> Сутність поняття «моніторинг» у педагогічних дослідженнях	222
<i>Ерсьозоглу Р.</i> Технологічний підхід до формування професійної надійності менеджерів освіти	230
<i>Стребна О.В.</i> Філософія і принципи громадсько-активної школи.....	235
розділ 5. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА.....	241
<i>Богомолова М.Ж.</i> Суспільна мораль як детермінанта профілактичного впливу на підлітків-делінквентів	242
<i>Зайченко Н. І.</i> Розвиток професійної освіти соціальних працівників в Іспанії у XX - на початку XXI ст	246
розділ 6. ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ.....	241
<i>Завгородня Т.К., Муржичок В.О.</i> Підготовка вчителів Західної України до фізкультурно-спортивної роботи з учнівською молоддю (1920 -1930 рр.).....	242
<i>Смосаренко Н.В., Гончар М.В.</i> Діяльність Ямчицької нижчої сільськогосподарської школи на освітній ниві Херсонської губернії.....	258
<i>Антонець М.Я.</i> Методи диференціації навчання в українській радянській школі (1-а третина XX ст.).....	263
<i>Васильєва О.В.</i> Історія виникнення комунікативного методу викладання іноземної мови	269
<i>Жосан О.Е.</i> Становлення стабільного безальтернативного підручника як основного виду шкільної навчальної літератури (30-ті роки XX століття).....	273
<i>Кошопан О.Ф.</i> Школи російської та німецької національних меншин на території Поділля в другій половині XIX - початку XX ст.....	280
<i>Левченко Н.Г.</i> Розвиток методики трудового навчання у діяльності лабораторії трудової підготовки і політехнічної творчості.....	286
<i>Фурман І.В.</i> Василь Єрмаков - видатний педагог і математик... ..	291
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	297

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ „ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ”

У статті за допомогою понятійно-термінологічного аналізу визначено сутність поняття „електронна бібліотека”, здійснено експлікацію цього терміну на поняття електронної бібліотеки як складника інформаційно-освітнього середовища вищого навчального закладу.

Ключові слова: електронна бібліотека, понятійно-термінологічний аналіз, інформаційно-освітнє середовище, вищий навчальний заклад.

Суспільне визнання й авторитет бібліотеки визначаються багатством та якістю інформаційно-бібліотечних ресурсів, ступенем задоволення інформаційних потреб користувачів. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, а також зростання вимог з боку користувачів до інформаційно-бібліотечного обслуговування призвело до якісних змін в організації інформаційних ресурсів, їх збереження та забезпечення доступу до них. Одним із напрямків в організації електронних інформаційних ресурсів є створення електронних бібліотек.

Розробці теоретичних основ розвитку бібліотек в електронному середовищі присвячено наукові праці Т. Бахтуріної, Т. Кузмішиної, І. Моргенштерна, Ю. Столярова, Е. Сукіасяна та інших. Сучасні тенденції та перспективи розвитку електронних бібліотек аналізували зарубіжні науковці, серед них: О. Антопольський, К. Вигурський, Г. Євстігнеєва, А. Земсков, П. Лапо, Т. Майстрович, А. Соколов, Я. Шрайберг, а також вітчизняні дослідники: О. Баркова, Л. Костенко, О. Онищенко, І. Павлуша, Т. Павлуша, М. Слободяник, А. Чекмарьов та інші.

Саме поняття „електронна бібліотека” все частіше з’являється на сторінках професійної літератури та використовується під час наукових семінарів і конференцій.

Мета статті – за допомогою понятійно-термінологічного аналізу визначити сутність поняття „електронна бібліотека”.

На думку А. Земскова та Я. Шрайберга, електронні бібліотеки мають такі види:

— організована сукупність електронних ресурсів, яка належить будь-якій установі, не пов’язана із традиційними бібліотеками;

— інформаційна технологія у традиційній бібліотеці, яка є одним із компонентів її системи автоматизації;

— бібліотека, яка комплектує фонд тільки електронними документами, або реорганізована традиційна бібліотека, в якій друковані документи переведено в електронний формат, і надалі комплектування або створення ресурсів здійснюється в електронному вигляді [5, с. 17].

Аналіз наукової літератури демонструє той факт, що існує низка авторських трактувань, які визначають трансформацію сучасних бібліотек, засновану на засобах інформаційно-комунікаційних технологій. З'явилися нові поняття: „віртуальна бібліотека“, „гібридна бібліотека“, „комп'ютерна бібліотека“, „онлайнова бібліотека“, „цифрова бібліотека“ та „електронна бібліотека“, що були запозичені з інформатики. Сьогодні вони не є усталеними, досить часто їх навіть вважають синонімами. Тому доцільно проаналізувати ці поняття.

Перше з них – „віртуальна бібліотека“ – на думку К. Генієвої, використовується для визначення загалу інформаційних джерел, які є доступними через глобальні комп'ютерні мережі, що в сукупності утворюють мережу Інтернет [4, с. 3]. Тобто автор зазначає, що „віртуальна бібліотека“ не має єдиного місцезнаходження, її ресурси розподілені по всьому світу. Інформаційний потенціал „віртуальної бібліотеки“ перевищує документні ресурси будь-якої книгозбірні і постійно збільшується. Як зазначає зарубіжний дослідник В. Фокєєв, „електронна (віртуальна) бібліотека – бібліотека машинозчитуваних носіїв інформації, яка функціонує в електронному середовищі“ [13, с. 263]. Слід, однак, зазначити, що ряд авторитетних бібліотекознавців, зокрема Ю. Столяров [11, с. 3], вважає використання терміну „віртуальна бібліотека“ недоречним через його метафоричність.

Об'єднання в сучасній бібліотеці історично традиційних функцій, використання електронних ресурсів і послуг, а також упровадження нових альтернативних технологій, і головне – якісна організація і наявність усіх інформаційних ресурсів, – це, на думку науковців, головні ознаки „гібридної бібліотеки“ [6]. Такий процес свідчить про те, що створення гібридної бібліотеки не розглядається в контексті надання яких-небудь спеціалізованих послуг, а дозволяє

змінити погляд на саму ідею бібліотеки, що передбачає надання цифровим і друкованим матеріалам однакового статусу. Так, Т. Кузьмішина [3, с. 5], зазначає, що в закордонних проектах визнається факт існування гібридної бібліотеки як найбільш ефективної форми існування бібліотеки сьогодні, в якій паралельно використовуються різні джерела інформації, розвивається інтегрована система послуг, і технології обслуговування взаємодіють одночасно у двох середовищах – друкованому та електронному.

Під „цифровою бібліотекою” розуміють бібліотеку, в якій вся інформація зберігається в оцифрованому вигляді, або створена цифровими методами, вся інформація зберігається на дисках, дискетах та не передбачає наявності документів на традиційних носіях. Тобто в цьому визначенні наголошується на технології виготовлення документів [9, с. 14].

А. Антопольський вважає, що на відміну від віртуальної, електронна бібліотека може розглядатися, як зібрання електронних текстів (даних), які належать тій або іншій організації (або окремій особі), що виражається у їхньому розміщенні на конкретному веб-сайті, який має постійну адресу в мережі Інтернет [1, с. 14].

Якщо говорити про вибір між варіантами „електронна бібліотека” та „цифрова бібліотека”, то фахівець у галузі бібліотечної термінології Е. Сукіасян [12, с. 118] вважає, що термін „електронна бібліотека”, вживаний у російському бібліотекознавстві, є більш доцільним з точки зору повноти охоплення ознак цієї нової форми бібліотеки. Науковець наводить такі аргументи: елемент у поняттях „комп’ютерна” пов’язаний з устаткуванням, „цифрова” – зі способом запису інформації, „онлайнова” – із принципом доступу, „віртуальна” – заперечує реальність об’єкта. Термін „електронна бібліотека” відбиває всю сукупність зазначених ознак. Нам імпонує думка російського науковця Е. Сукіасяна.

Здійснімо понятійно-термінологічний аналіз саме поняття „електронна бібліотека” докладніше, оскільки це суттєво для нашого дослідження. Ми спираємося на алгоритм проведення понятійно-термінологічного аналізу, описаний сучасним науковцем Є. Хриковим [14, с. 220–221].

Для забезпечення об’єктивного аналізу визначень поняття

„електронна бібліотека” необхідно скласти їх перелік (див. табл. 1). Він включає визначення, що циркулюють у професійному середовищі, сформульовані сучасними зарубіжними і вітчизняними дослідниками, які характеризують різні погляди на сутність поняття.

Таблиця 1.

Визначення поняття „електронна бібліотека”

№ визначення	Рік	Автор	Зміст визначень
1	2002	І. Павлуша	Електронна бібліотека – вид розподіленої документальної системи, в якій знаходяться документи безвідносно до їхнього фізичного місцезнаходження і юридичної приналежності (бібліотекам, архівам, музеям, інформаційним центрам тощо) у машинозчитуваній (електронній) формі, причому єдиний інтерфейс доступу до них забезпечується програмними засобами з єдиного пункту за допомогою глобальної інформаційної мережі [8, с. 8].
2	2003	А. Земсков	Електронна бібліотека – це створена на професійній основі тематично орієнтована (або організована іншим чином) система доступу до віддалених або локальних електронних ресурсів, здатна обслуговувати електронними ресурсами та спеціалізованою допомогою локальних або віддалених користувачів [5, с. 30].
3	2003	Я. Шрайберг	Електронна бібліотека – це сукупність локальних або розподілених електронних ресурсів, об’єднаних єдиною ідеологією структуризації і доступу [5, с. 31].
4	2004	Концепція Національної електронної бібліотеки Росії	Електронна бібліотека – це бібліотечно-інформаційна система, призначена для організації, зберігання і використання електронних документів, об’єднаних єдиною ідеологією структуризації доступу [7].
5	2005	К. Вигурський	Електронна бібліотека – це інформаційна система, що дозволяє надійно зберігати і ефективно використовувати різноманітні колекції електронних документів (текстових, звукових, відео тощо), локалізованих у самій системі, а також доступних їй через телекомунікаційні мережі [2, с. 5].
6	2005	М. Яцимірська	Електронна бібліотека – це інформаційна система, що дає змогу надійно зберігати й ефективно використовувати різні види електронних документів, передавати інформацію у зручному для кінцевого користувача вигляді [15, с. 30].
7	2007	О. Антопольський, Т. Майстрович	Електронна бібліотека – це інформаційна система, що вміщує впорядкований фонд електронних документів, формованих відповідно до заданих критеріїв і призначений для суспільного використання, і комплекс програмно-технологічних засобів, що реалізують функції створення, використання й зберігання цього фонду [1, с. 15].

8	2010	Проект концепції електронної бібліотеки Національної академії педагогічних наук України	Електронна бібліотека – це розподілена інформаційна система, що дозволяє накопичувати, надійно зберігати й ефективно використовувати різноманітні колекції електронних повнотекстових документів, які доступні у зручному для користувача вигляді через глобальні мережі передавання даних [10].
---	------	---	--

Кожне із визначень поділимо на окремі складові. Це дозволить, відповідно до мети аналізу, з'ясувати, які спільні та особливі елементи входять до визначень поняття „електронна бібліотека” різних авторів, що спільного і особливого існує у розумінні цього явища (див. табл. 2). Спільні елементи доцільно узагальнити, що дозволить розробити визначення, яке відбиває сучасний стан розробки даної наукової проблеми.

Таблиця 2.

Структура визначень поняття „електронна бібліотека”

Елементи визначень	№ визначення в таблиці № 1								Узагальнені елементи
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Вид розподіленої документальної системи	+								Інформаційно-бібліотечна система
Тематично орієнтована (або організована іншим чином) система доступу, створена на професійній основі		+							
Бібліотечно-інформаційна система				+					
Інформаційна система					+	+	+		
Розподілена інформаційна система								+	
Документи у машинозчитуваний (електронній) формі	+			+					Електронний фонд документів
Віддалені або локальні електронні ресурси		+	+						
Різноманітні колекції електронних документів (текстові, звукові, візуальні тощо)					+	+			
Упорядкований фонд електронних документів							+		
Різноманітні колекції електронних повнотекстових документів								+	
Єдина ідеологія структуризації і доступу			+	+					Організована за певною методикою
Локалізована у самій системі, а також доступна через телекомунікаційні мережі					+				
Формованих відповідно до заданих критеріїв ; комплекс програмно-технологічних засобів, що реалізують функції створення, використання і зберігання фонду							+		
Єдиний інтерфейс доступу, який забезпечується	+								

програмними засобами з єдиного пункту за допомогою глобальної інформаційної мережі									
Організація, зберігання і використання електронних документів				+					Має певне цільове призначення, обслуговує локальних та віддалених користувачів
Обслуговування електронними ресурсами та спеціалізованою допомогою локальних або віддалених користувачів		+							
Збереження та ефективне використання					+	+		+	
Передача інформації у зручному для кінцевого користувача вигляді						+			
Призначений для суспільного використання							+		
Доступ у зручному для користувача вигляді через глобальні мережі передачі даних								+	

Проведений структурний аналіз наведених визначень свідчить, що переважна більшість науковців вважає, що електронна бібліотека – це інформаційна система. Ми поділяємо думку провідних зарубіжних фахівців у галузі бібліотечної справи, спираючись на визначення, подане у Концепції Національної електронної бібліотеки Росії [7]. Тому, узагальнюючи два з поданих елементів визначення, відзначимо загальне, наявне у більшості з наведених визначень: електронні бібліотеки – це впорядкований фонд електронних документів, насамперед текстових, який реалізується у вигляді складних бібліотечно-інформаційних систем.

Наступну ознаку електронних бібліотек характеризують такі елементи визначень, як єдина ідеологія структуризації і доступу; комплекс програмно-технологічних засобів, що реалізують функції створення, використання й зберігання фонду; єдиний інтерфейс доступу, який забезпечується програмними засобами з єдиного пункту за допомогою глобальної інформаційної мережі. Серед цих понять найбільш широким є поняття „структуризація і доступ“, яке передбачає як організацію фонду електронних бібліотек за певною методикою, так і доступність його через телекомунікаційні мережі. Таким чином, можна погодитися із двома науковцями, які вважають, що електронні бібліотеки мають уніфікований інтерфейс та надають доступ до фонду електронних документів через мережу Інтернет.

В одному із проаналізованих визначень акцентовано увагу на функціональному аспекті електронної бібліотеки і підкреслено не збереження матеріалу, а обслуговування користувачів незалежно від місця знаходження його або ресурсу. Але, слід зазначити, що питання збереження фонду електронних документів є також дуже важливим для бібліотеки. Отже, загальним в інтерпретації наведених елементів визначень досліджуваного поняття є те, що електронна бібліотека має певне цільове призначення та обслуговує локальних та віддалених користувачів.

Проведений аналіз дозволяє зазначити, що в найбільшій мірі сутність поняття „електронна бібліотека” відбиває визначення: електронна бібліотека – це інформаційно-бібліотечна система, яка має певне цільове призначення, електронний фонд документів, організований за певною методикою, й обслуговує локальних та віддалених користувачів.

Електронна бібліотека на сьогодні стає невід’ємною частиною освітньо-інформаційного середовища вищого навчального закладу.

Особливістю бібліотек вищої школи є їх включеність у структуру вищої освіти. Перспективи розвитку бібліотек вищих навчальних закладів сьогодні обумовлюються процесом інформатизації всієї системи сучасної освіти. Цей тип бібліотек не розвивається ізольовано від професійного бібліотечного співтовариства, і процес їх інформатизації є багато в чому схожим із бібліотеками інших типів; у той же час університетські бібліотеки, насамперед, орієнтовані на задоволення інформаційних потреб вищої школи і являють собою її підсистему. Це визначає особливість їх інформатизації, яка полягає у підпорядкуванні цілей і завдань бібліотечного характеру більш глобальним пріоритетам інформатизації освітньої діяльності як цілісної системи.

Отже, на основі порівняльно-зіставного аналізу наукової літератури під електронною бібліотекою вищого навчального закладу ми розуміємо важливий елемент інформаційно-освітнього середовища вищого навчального закладу, який являє собою інформаційно-бібліотечну систему, що має певне цільове призначення, електронний фонд документів, організований за певною методикою, й обслуговує локальних та віддалених користувачів (студентів, викладачів). До важливих ознак якої відносимо знаходження її фонду в певному місці (за фізичною

адресою ВНЗ до якого вона належить), наявність сформульованої політики комплектування та організовану систему доступу.

Співробітникам вітчизняних університетських бібліотек сьогодні важливо правильно визначити свої завдання на ринку інформаційно-освітніх послуг і забезпечити якісне обслуговування в системі вищої освіти XXI століття.

Перспективним напрямом досліджень є розробка моделі оцінювання ефективності управління розвитком електронної бібліотеки вищого навчального закладу.

Література:

1. Антопольский А. Б. Электронные библиотеки: принципы создания : науч.-метод. пособие / А. Б. Антопольский, Т. В. Майстрович. – М. : Либерей-Бибинформ, 2007. – 288 с.
2. Вигурский К. В. Что такое электронная библиотека? [Электронный ресурс] / К. В. Вигурский. – Режим доступа: <http://rd.feb-web.ru/library.htm>. – Загл. с экрана. – Дата обращения: 25.03.12.
3. Вохрышева М. Г. Процесс развития современных библиотек с позиции синергетики / Вохрышева М. Г., Кузьмишина Т. М. // Науч. и техн. б-ки. – 2003. – № 6. – С. 4–13.
4. Гениева Е. Ю. Виртуальная библиотека – символ открытого общества / Е. Ю. Гениева // Библиография. – 1996. – № 4. – С. 3–5.
5. Земсков А. И. Электронные библиотеки : учебник для студентов вузов культуры и искусств и др. высших учеб. заведений / А. И. Земсков, Я. Л. Шрайберг. – М. : Либерия, 2003. – 352 с.
6. Моїсєєва С. Гібридна бібліотека – еволюція чи революція? [Електронний ресурс] / Світлана Моїсєєва. – Режим доступу : <http://antonov.50webs.com/ua/gibrbib.htm>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 25.03.12.
7. Национальная электронная библиотека [Электронный ресурс] : концепция / Рос. гос. б-ка, Рос. нац. б-ка. – Режим доступа: <http://www.rusneb.ru/conception.html>. – Загл. с экрана. – Дата обращения: 16.04.12.
8. Павлуша І. А. Створення та розвиток електронних бібліотек в Україні: бібліотекознавчий аспект (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. іст. наук : 07.00.08 / І. А. Павлуша. – К., 2002. – 20 с.

9. Прилуцька Н. С. Особливості функціонування наукових і освітніх електронних бібліотек [Електронний ресурс] / Н. С. Прилуцька // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2011. – № 2 (22). – Режим доступу:
http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/2011_2/11pnsoeb.pdf. – Назва з екрану. – Дата звернення: 25.03.12.
10. Проект концепції електронної бібліотеки Національної академії педагогічних наук України [Електронний ресурс] / О. М. Спирін, С. М. Іванова, О. В. Новицький, М. А. Шиненко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010. – № 6 (20). – Режим доступу:
<http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em20/content/10somuos.htm>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 25.03.12.
11. Столяров Ю. Н. Критика термина виртуальная библиотека / Ю. Н. Столяров // Науч. и техн. б-ки. – 1997. – № 8. – С. 3.
12. Сукиасян Э. Р. Дискуссионный клуб „Термин”/ Э. Р. Сукиасян // Науч. и техн. б-ки. – 2000. – № 6. – С. 113–119.
13. Фокеев В. А. Библиографическая наука и практика : терминологическое слов. / В. А. Фокеев ; науч. ред. Г. В. Михеева. – СПб. : Профессия, 2008. – 272 с.
14. Хриков Є. М. Понятійно-термінологічний аналіз у педагогічних дослідженнях / Є. М. Хриков // Вісн. Луган. держ. пед. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2003. – № 7 (63) : Пед. науки. – С. 215–223.
15. Яцимірська М. Г. Сучасний медіатекст : словник-довідник / Марія Яцимірська. – Л. : ПАІС, 2005. – 128 с.

Кормилец Ю. В.

СУЩНОСТЬ ПОНЯТИЯ „ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ”

В статье с помощью понятийно-терминологического анализа определена сущность понятия „электронная библиотека”, осуществлена экспликация этого термина на понятие электронной библиотеки как составляющей информационно-образовательной среды высшего учебного заведения.

Ключевые слова: электронная библиотека, понятийно-терминологический анализ, информационно-образовательная среда, высшее учебное заведение.

Kormilets Y. V.

ESSENCE OF THE CONCEPT „UNIVERSITY ELECTRONIC LIBRARY“

The article determines the essence of the concept of „electronic library“ by conceptual and terminological analysis, and carries out explication of the term for the concept of electronic library as a component of information and educational environment of University.

Key words: electronic library, conceptual and terminological analysis, information and educational environment, institution of higher education.